

ULLRICH JUNKER

**Leśni kaznodzieje w
Karkonoszach**

im Juli 2013

Ullrich Junker
Mörikestr.16
D 88285 Bodnegg

Leśni kaznodzieje w Karkonoszach

Ulrich Junker

W trakcie zawirowań religijnych wojny trzydziestoletniej karta szczęścia odwróciła się w stronę wiedeńskiego cesarza. Zgodnie z zasadą „Cuius regio – eius Religio” wytrzebiono wyznanie ewangelickie w Czechach.

Po Pokoju Westfalskim Cesarzowi Świętej Rzymskiej Rzeszy Niemieckiej przyznano prawo do przeprowadzenia reformy na Śląsku, z wyłączeniem Księstwa Brzeskiego, Legnicy, Ziębic i Oleśnicy jak i miasta Wrocławia. Reforma miała polegać na cofnięciu reformacji. Śląscy luterańscy grafowie, baronowie i szlachta musieli zwrócić się o pomoc do szwedzkiej królowej Krystyny, aby nie musieli podróżować na inne obszary by uczestniczyć we mszy świętej.

W podpisanym układzie pokojowym przyznano luteranom prawo do zbudowania Kościołów Pokoju w Świdnicy, Jaworze i Głogowie. Kościoły te musiały być umiejscowione poza miastem, nie mogły posiadać dzwonnicy i dzwonów oraz szkoły, a zbudowane mogły być jedynie przy użyciu drewna i gliny. Dwa kościoły – w Świdnicy i Jaworze, przetrwały do naszych czasów, pomimo nietrwałego budulca. Od 2001 roku znajdują się na liście Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO.

W roku 1654 doszło do zniesienia kościołów ewangelickich w okolicach Jeleniej Góry. Zarządy gmin i właściciele dóbr zostali poinformowani, że muszą liczyć się z ciężkimi karami, jeśli nie będą posłuszni rozkazom cesarza. Na początku przekazywano klucze kościelne, później wypędzano luterańskich pastorów a następnie przejmowano dobra kościelne. Na koniec wyświęcano kościoły na nowo i przekazano katolickim księżom, którzy nie otrzymywali nic poza pustym budynkiem kościelnym. W kilku miejscach dochodziło do silnych starć. W jednej z wiosek 15 chłopów straciło życie a wielu zostało rannych.

Mimo że nie było już kościołów ewangelickich, luterańscy protestanci pozostawali wierni swojej wierze. Protestanci z okolic Jeleniej Góry spotykali się m.in. w Pobiednej (Meffersdorf), Świeciu (Schwerta), Friedersdorfie, Giebułtowie (Volkersdorf), Niederwiesie w Łużycach i w Proboszczowie (Probsthayn bei Goldberg), Geppersdorfie, Twardocicach (Harpersdorf) lub w Kościele Pokoju w Jaworze.

Ciepliccy luteranie spotykali się głównie w kościele w Giebułtowie, ale także w Proboszczowie. Na te zamiejscowe działania kościelne konieczne było zezwolenie miejscowego księdza katolickiego. Proboszcz nanosił do katolickich ksiąg kościelnych powyższe działania ze wskazaniem na miejsce, w którym miały się odbywać np. Proboszczów bądź też Giebułtów.

Na śląskiej stronie Karkonoszy czescy prześladowani wyznawcy zakładali nowe osady i miejscowości, np. Jagniątków (Agnietendorf) w 1650, Marysin (Mariental), początkowo „Jammertal”, w Szklarskiej Porębie, Borowice (Baberhäuser) w 1644 w Dolinie Pięciu Potoków (Bächeltal), Zachełmie (Saalberg) w 1651, w bezpośredniej bliskości ruin zamku Chojnik i Nowe Domy (Neuhäuser) obok Bierutowic (Brückenberg).

Nowi osadnicy i z dawna zasiedzieli protestanci mocno trzymali się swojej luteirańskiej wiary i często pokonywali długie dystanse do swoich „kościółów na wygnaniu”, lub też uczęszczali na zakazane msze sprawowane przez tzw. leśnych kaznodziejów. Znana grupa skalna Kazalnicy („Predigersteine”) (626 m) obok Sosnówki, przypomina dzisiaj o wydarzeniach z XVII w., kiedy to ewangelicy z okolic przybywali w te rejony na kazania leśnych kaznodziejów. Potajemne msze w czasach kontrreformacji odbywały się także w pobliżu kamienia kazalniczego, na drodze ze schroniska Brodtbaude (820 m) przez leżące na wschodzie osiedle Nowe Domy (Neuhäuser) do Miłkowa (Arnsdorf), nazwanego niemiecką nazwą „Beim Prediger-Stuhl” (Pod kaznodziejskim siodłem), dziś znaną pod nazwą Przełęcz pod Czołem. Nowe Domy (początkowo „Breter- lub Breiterhäuser”) były kolonią wysiedlonych po 1620 roku ewangelickich uciekinierów z Czech. Wzmianki o miłkowskim kamieniu kazalniczym znajdujemy w źródłach z 1675 i 1698. Z potajemnymi spotkaniami protestantów w okresie kontrreformacji związane są znajdujące się na szczycie Czoła (Stirnberg), wysokie na 2 metry formacje skalne zwane „Sammeljungen”, lub „Sammelstein” (dziś „Wieżyce”), z których podziwiać można piękny lecz ograniczony widok, a znajdujących się na drodze od Kaplicy Św. Anny ku staremu schronisku Brodtbaude. W obszarze Grzbietu Kamienickiego (Zackenkamm) znajduje się, przy Wojcieszycach (Voigtsdorf), zalesiony szczyt Komo-

Schronisko przy kamieniu
kazalniczym w Sosnówce

Foto: Karsten Riemann – styczeń 2013

rzycy (Kummerharte (524 m) ze skalnymi blokami Leśnego Zboru (Klugensteine) i Kazalnicy (Pfarrstein), których ostatni leśni kaznodzieje używali jako ambony do swoich kazań. Jak obwieszczała inskrypcja na bloku skalnym, po wojnie trzydziestoletniej gromadzili się w tym miejscu ewangeliccy mieszkańcy Kotliny Jeleniogórskiej i odprawiali tu tajemne msze. Działo się tak aż do czasu budowy Kościoła św. Krzyża (Kościół Łaski) w Jeleniej Górze w latach 1709–1718.

Kamień kazalnicy w Sosnówce (Seidorf)

Foto: Karsten Riemann – styczeń 2013

Wciąż można dostrzec ślady
wywierconych otworów po tablicy

Johann Ehrenfried Frietzsche, pastor kościoła w Pobiednej, napisał rozprawę poświęconą leśnym kaznodziejom pod tytułem „Das Andenken derer in hiesigen Gegenden sonst sehr bekannt gewesenen Buschprediger”. Wymienia on w swojej pracy następujące miejsca spotkań:

1. Między Siedlęcinem (Boberröhrsdorf), Rybnicą (Reibnitz) i Wrzeszczynem (Boberullersdorf), w tzw. „przepastnej głębi”.
2. Między Siedlęcinem (Boberröhrsdorf), Czernicą (Langenau), Płoszczyną (Flachenseiffen) i Jeżowem Sudeckim (Grunau).
3. Między Chrośnicą (Ludwigsdorf), Lubiechową (Hohenliebenthal), Dziwizowem (Berbisdorf) i Podgórkami (Tiefhartmannsdorf) „w głębi”.
4. Między dolną częścią Czernicy (Niederlangenau) a Strzyżowcem (Tschischdorf) na wzgórzu „Wapienna” (Kalkberge).
5. Między Głębockiem (Glausnitz), Mysłakowicami (Erdmannsdorf) i Miłkowem (Arnsdorf).
6. Między Piechowicami (Petersdorf) a Szklarską Porębą (Schreiberhau).
7. Między Rybnicą (Reibnitz), Wojcieszycami (Vogtsdorf) i Goduszynem (Gotschdorf) na skałce Kazalnica (Pfarrstein) na Komorzycy (Kummerharte).
8. Na górze „Kuttenberg” w okolicy Bystrzycy (Wiesenthal), Czernicy (Langenau) i Janówka (Johnsdorf)
9. Za Podgórzynem (Giersdorf) i Sosnówką (Seidorf), w tzw. Breter-Häusern.
- 10.* Na kamieniu kazalnicy na drodze ku Nowym Domom

- (Neuhäuser) w Bierutowicach (Brückenberg).
- 11. Obok Wojcieszowa (Kauffung).
- 12. Obok Komarna (Kammerswaldau).
- 13. Obok tzw. „Diabelskiego Młynu” (Teufelsmühle)
niedaleko Strużnicy (Neudorf bei Fischbach) i inne.

W te miejsca spotkań wysyłano żołnierzy aby zapobiegali tworzeniu zgromadzeń. Uczestnicy mszy często przychodzili na nie uzbrojeni, wskutek czego dochodziło do potyczek, w których obie strony odnosiły rany.

Nazwy miejscowości i punktów jak np. Kazalnica nawiązują do leśnych kazań i miejsc sprawowania mszy.

Czy ktoś potrafi udzielić informacji na temat miejsc w okolicach Jeleniej Góry, w których odbywały się leśne kazania? Szukamy zdjęć miejsc spotkań, informacji z map formacji skalnych i innych. Autora ucieszą nowe wskazówki, zdjęcia i osobisty kontakt w powyższej sprawie. Oto adres: Ullrich Junker, Mörickestraße 16, D-88285 Bodnegg, Tel.: 0049-7520 2689

*Nr. 10 do 13 z Berg, J. „Die Geschichte der gewaltsamen Wegnahme der evangelischen Kirchen und Kirchengüter in den Fürstenthümern Schweidnitz und Jauer während des siebzehnten Jahrhundert”, Verlag Carl Dülfer, Breslau 1854.